

بنام کلمه بهر نقش زار و افت

از تولد تا پنج سالگی نوزادن

جامع ترین راهنما برای افزایش آگاهی پدران و مادران و دانشجویان

تألیف و ترجمه:

دکتر عباداله حسن پور هشتایجانی

عضو گروه روانشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد دزفول

دکتر علی اکبر نظری

استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد دزفول

سرشناسه	: حسن پور هشتابیجانی، عباداله، ۱۳۵۲ -
عنوان و نام پدیدآور	: از تولد تا پنج سالگی نوزادان
مشخصات نشر	: تهران: گزینه اول، ۱۳۹۴
مشخصات ظاهری	: ۱۲۸ ص: مصور، جدول، نمودار
شابک	: ۱۵۰۰۰ ریال ۹۷۸-۶۰۰-۷۷۹۸-۵۹-۱
وضعیت فهرست نویسی	: فیبای مختصر
یادداشت	: فهرست نویسی کامل این اثر در نشانی http://opac.nlai.ir قابل دسترسی است
شناسه افزوده	: نظری، علی اکبر، ۱۳۳۳ -
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۷۸۹۷۴۸

عنوان کتاب	: از تولد تا پنج سالگی نوزادان
تالیف و ترجمه	: عباداله حسن پور هشتابیجانی، علی اکبر نظری
ناشر	: گزینه اول
صفحه آرا	: مریم محبوبی
طراح جلد	: مرجان محبوبی
نوبت چاپ	: اول ۱۳۹۴
شمارگان	: ۱۰۰۰ نسخه
قیمت	: ۱۵۰۰۰ ریال
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۷۷۹۸-۵۹-۱
آدرس	: تهران - خیابان آزادی - بین دانشگاه صنعتی شریف و استاد معین - پلاک ۵۱۷

تلفن مرکز پخش: ۶۶۰۲۸۱۲۹

مقدمه مولفین

کودکان موهبت‌ها و امانت‌های الهی هستند که مسئولیت اصلی پرورش آن‌ها برعهده والدین است. والدینی که خود زمانی نه چندان دور کودک بوده‌اند و اینک مراحل رشد را یکی پس از دیگری طی کرده و صاحب فرزندگشته‌اند. حضرت امام سجاد علیه السلام می‌فرماید خدایا در تعلیم و تربیت فرزندان مرا تنها مگذار. این کلام معصوم تکلیف ما را به خوبی روشن می‌نماید و مبین این نکته است که به صرف برخورداری از تجربه شخصی نمی‌توان در فرایند پرورش کودکان به گونه‌ای عمل نمود که امانت دار امینی نیز بود. در حقیقت شکوفایی ظرفیت‌های انسانی نیازمند شناخت صحیح ویژگی‌های کودکان در مراحل مختلف رشد دارد. در بین همه موجودات یکی از طولانی‌ترین مراحل رشد و تکامل مربوط به انسان‌ها است. از این رو کسب تجربه و برخورداری از آموزش‌های کاربردی در این خصوص یک ضرورت جدی تلقی می‌گردد. در واقع انسان‌ها موجودات پیچیده‌ای هستند که همواره از لحاظ جسمانی، روانی، هیجانی و اجتماعی در حال تغییر هستند. این در حالی است که وجود اصل تفاوت‌های فردی این شناخت را مشکل‌تر می‌نماید. با این وجود می‌توان با توسل به اصل شباهت‌های فردی تصویری کلی از فرایند رشد و تحول در کودکان ترسیم نمود. واقعیت این است که پژوهش در مورد فرایند رشد انسان موضوع نسبتاً جدیدی است، در واقع مطالعه در این حوزه تا اوایل قرن بیستم شروع نشده بود. با این حال دیدگاه‌های مربوط به این که چگونه افراد رشد و تحول می‌یابند قرن‌ها وجود داشته است. ترکیب این حدس‌ها با پژوهش‌های علمی منجر به شکل‌گیری نظریه‌های زیادی در حوزه روان‌شناسی رشد شده است. در این حوزه از دانش علمی بشر سوالات زیادی مطرح است مثلاً آیا رشد انسان پیوسته است یا ناپیوسته؟ یک دوره رشد وجود دارد یا چند دوره رشد مطرح است؟ و در این مسیر طبیعت مهم‌تر است یا تربیت؟

بدون شک پاسخ دادن به این سوالات چالشی آسان نیست و موافقان و مخالفان تلاش می‌کنند با استفاده از شواهد و یافته‌های علمی صحت گفته‌های خود را بنمایند. در واقع بخش‌های زیادی از روان‌شناسی رشد به نظریه‌هایی می‌پردازد که این دسته از روان‌شناسان با کمک آن‌ها تلاش کرده‌اند فرایند تحول را در انسان‌ها تشریح نمایند. برای نمونه می‌توان به نظریه روان‌تحلیل‌گری فروید، نظریه روانی اجتماعی اریکسون، نظریه شناختی رشدی ژان پیاژه اشاره کرد. شناخت این نظریه‌ها و پژوهش در مورد آن‌ها به درک بشر از فرایند رشد کمک شایانی نموده است.

لیکن واقعیت این است که در شرایط کنونی بسیاری از والدین آمادگی و فرصت‌های کافی را برای استفاده تخصصی از این منابع ندارند. این در حالی است که کماکان مسئولیت تعلیم و تربیت فرزندان‌شان را نیز بر عهده دارند و رشد کودکان نیز متوقف نمی‌شود. موضوع بسیار حیاتی دیگر توجه به اصل پیشگیری و تشخیص زود هنگام است. بی تردید همانگونه که امام صادق علیه السلام می‌فرماید یک درهم هزینه کردن برای پیشگیری از هزینه کردن هزار درهم برای درمان بهتر

است. آشنایی با مراحل مختلف رشد کودکان و آگاهی از نقاط عطفی رشد به والدین و سایر متخصصان این امکان را می‌دهد که نسبت به مواردی که تاخیرهایی مشاهده می‌شود و یا احیاناً ناهنجاری‌هایی وجود دارد بویژه کودکان دارای نیازهای ویژه (کودکان استثنایی) فرصت‌های طلایی را از دست ندهد و نسبت به مداخله مناسب اقدام به موقع انجام دهند. نگارنده به عنوان یک روان‌شناس کودک مراجعان بسیاری داشته‌ام اگر چه از تحصیلات عالی و تکمیلی نیز برخوردار بوده‌اند لیکن در خصوص نحوه تعامل صحیح با فرزندان، شناخت فرایند رشد و تحول آن‌ها، ویژگی‌های هر دوره اطلاعات مناسبی نداشته‌اند و این موضوع در برخی موارد هزینه‌های مادی و معنوی زیادی را به خانواده‌های آنان تحمیل نموده است. در واقع والدین سوای این که در چه پست و مقامی هستند و یا دارای چه سطحی از تحصیلات قرار دارند نیازمند این هستند که در این باره صرف نظر از نظریه‌های کاملاً تخصصی به منابعی دسترسی داشته باشند که به زبانی بسیار ساده و شفاف به آن‌ها کمک کند. هدف از ارائه این کتاب آشنا کردن والدین با مراحل مختلف رشد فرزندان است. البته این کتاب می‌تواند مورد استفاده دانشجویان رشته‌های روان‌شناسی، علوم تربیتی، مشاوره، معلمان، مربیان، پرستاران و سایر افرادی که با کودکان سر و کار دارند قرار گیرد. تلاش شده است که اطلاعات به شیوه‌ای شفاف مختصر و مفید ارائه گردد.

در اینجا لازم می‌دانیم از کلیه عزیزانی که مقدمات نشر این اثر را فراهم نمودند بویژه معاونت محترم پژوهشی و شورای انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد دزفول، تشکر و قدردانی به عمل آورده و از صبر و بردباری همسران و فرزندان خود که این فرصت را برای ما مهیا نموده‌اند سپاسگزاری به عمل می‌آید.

موجب امتنان خواهد بود که همکاران با ارایه دیدگاه‌های پیشنهادی و اصلاحی خود در بهبود این اثر ما را یاری فرمایند. همچنین با آغوش باز پذیرای نقد‌های ارزنده شما خواهیم بود. سخن را با کلام وحی به پایان می‌رسانیم که می‌فرماید: آیا آنها که می‌دانند با آنهایی که نمی‌دانند برابرند؟

با تشکر - موفق و موید باشید

گروه مؤلفین

دانشگاه آزاد اسلامی واحد

دزفول

فروردین ۱۳۹۴

فهرست مطالب

۸	مقدمه
۱۲	بخش اول
۱۳	نوزاد شیرخوار
۱۳	وضعیت خواب و بیداری
۱۵	بازتاب های اولیه
۱۶	شنوایی و بینایی
۱۷	تفاعلات اجتماعی و شکل گیری دلبستگیها
۱۷	سن یک ماهگی
۱۷	وضعیت بدن و حرکات درشت
۲۰	بینایی و حرکات ظریف
۲۲	شنوایی و گفتار
۲۲	رفتار اجتماعی و بازی
۲۴	سن سه ماهگی
۲۴	وضعیت بدن و حرکات درشت
۲۶	بینایی و حرکات ظریف
۲۹	شنوایی و گفتار
۳۰	رفتار اجتماعی و بازی
۳۱	سن شش ماهگی
۳۱	وضعیت بدن و حرکات درشت
۳۳	بینایی و حرکات ظریف
۳۴	شنوایی و گفتار
۳۴	رفتار اجتماعی و بازی
۶۸	سن ۲/۵ سالگی
۶۸	شنوایی و گفتار
۸۰	سن ۴ سالگی
۸۰	رفتار اجتماعی و بازی

۸۲.....	سن ۵ سالگی.....
۸۲.....	وضعیت بدن و حرکات درشت.....
۸۴.....	بینایی و حرکات ظریف.....
۸۵.....	شنوایی و گفتار.....
۸۵.....	رفتار اجتماعی و بازی.....
۸۷.....	منابعی برای مطالعه بیشتر.....
۸۸.....	بخش دوم.....
۸۸.....	الگوهای تحولی.....
۸۸.....	وضعیت بدن و مهارت‌های حرکتی.....
۸۹.....	وضعیت بدن و حرکات درشت.....
۹۰.....	کارکرد دست (حرکات ظریف).....
۹۰.....	چه زمانی باید در جستجوی مشاوره بود؟.....
۱۰۲.....	تست‌های عملکردی برای سن ۳ ماهگی.....
۱۰۳.....	منابعی برای مطالعه بیشتر.....
۱۰۴.....	ارتباط، زبان و گفتار.....
۱۰۵.....	درک و فهم زبان.....
۱۰۶.....	زبان بیانی.....
۱۰۷.....	ترکیب لغات و دستور زبان.....
۱۰۷.....	گفتار، فصاحت و روانی آن.....
۱۱۰.....	منابعی برای مطالعه بیشتر.....
۱۱۱.....	بخش سوم.....
۱۱۱.....	حمایت و پشتیبانی از کودکان دارای نیازهای ویژه.....
۱۱۲.....	تیم تحول (رشد) کودک.....
۱۱۲.....	خدمات مراقبت و استراحت.....
۱۱۳.....	آموزش و پرورش.....
۱۱۵.....	حمایت مالی.....
۱۱۶.....	سایر خدمات.....
۱۱۸.....	سازمانهای تخصصی.....
۱۱۹.....	ضمائم.....
۱۲۳.....	مراجع.....

مقدمه

کتاب از تولد تا پنج سالگی به عنوان یک کتاب مرجع و منبعی از اطلاعات برای کلیه متخصصان و دانشجویانی که علاقمند هستند تا دانش خود را در زمینه پیشرفت تحولی نوزادان و کودکان خردسال افزایش دهند، تدوین گردیده است. این افراد می‌توانند مراقبان بهداشت^۱، پزشکان عمومی، پزشکان متخصص کودکان، کودکان درمانگران^۲، کارآموزان پرستاری ویژه کودکان^۳، پرستاران شیرخوارگاه‌ها و مهد کودکان و کلیه افرادی که جهت کسب صلاحیت‌های حرفه‌ای در زمینه مراقبت از کودکان مطالعه می‌کنند، باشند. ضروری است که همه‌ی افرادی که با کودکان خردسال کار می‌کنند، به منظور تسهیل در شناسایی و تشخیص تفاوت‌های تحولی از دامنه تحول طبیعی آگاهی داشته باشند.

ویرایش قبلی این کتاب مبتنی بر پژوهش انجام گرفته توسط مری دی شرایدن^۴ بود. وی به کشف شیوه‌های مناسب تست کردن کودکان در راستای کمک به تشخیص پزشکی، بهبود مدیریت بالینی کودکان دارای اختلالات تحولی و تهیه یک کتاب راهنما برای والدین و معلمان علاقه‌مند بود (شرایدن، ۱۹۷۵). گرچه اذعان به اهمیت شناسایی و تشخیص اختلالات و فراهم نمودن حمایت‌های مناسب برای کودکان دارای نیازهای ویژه^۵ - که با تفاوت‌های تحولی ارتباط دارد - هم‌چنان ادامه دارد، فلسفه کنونی بهداشت کودکان پیشبرد برنامه‌هایی است که تاکید بیشتری بر مراقبت‌های بهداشتی پیشگیرانه دارند. پیشگیری از بیماری‌های بهداشتی و ارتقاء سطح بهداشت نیازمند ایجاد تغییر در نحوه ارتباط متخصص - مراجع و به رسمیت شناختن این موضوع است که والدین به عنوان یک عضو (شریک) برابر در برنامه مراقبت و مدیریت کودکانشان حضور داشته باشند. بنابراین مطالب کتاب فوق مورد ویرایش و تجدید نظر قرار گرفته است و مطالب آن به روز شده است تا به ایجاد این تغییرات

^۱. Health Visitors

^۲. Child therapists

^۳. Paediatric nurse trainee

^۴. Mary D. Sheridan

^۵. Children with special needs

منجر شود و مبتنی بر آن چه که امروزه به عنوان بهترین شیوه اجرایی پذیرفته شده است، اطلاعاتی را عرضه نماید.

بخش نخست به عنوان بخش اصلی، بیشتر کار مری دی شرایدان را حفظ کرده است و از چارت-های مصور در مورد پیشرفت تحولی تشکیل شده است و در یک نظم تقویمی به صورت متوالی آورده شده است و به محدوده زمانی تولد تا پنج سالگی دوران کودکی پرداخته است. این تصاویر را می توان به چهار حوزه کلیدی تقسیم بندی نمود:

۱- وضعیت بدن و حرکات بزرگ (درشت)

۲- بینایی و حرکات ظریف

۳- شنوایی و گفتار

۴- رفتارهای اجتماعی و بازی

شناسایی این حوزه ها به درک و فهم پراکندگی هایی که در سنین مختلف، کودکان به این گونه مهارت های تحولی دست می یابند کمک می کند. گرچه باید تاثیر توارث و عوامل اجتماعی و محیطی را نیز در نظر گرفت. از این تصاویر می توان برای تشخیص توانایی ها و نیازها در ارتباط با تفاوت های تحولی استفاده نمود. یکی از ویژگی های بسیاری از کودکان - به ویژه کودکان دارای نیازهای ویژه - این است که در حوزه های مختلف تحولی دارای تیمرغ های متفاوتی هستند. شناخت فرایند تحول کودکان برای ارتقاء تحول با نشاط (مناسب) و شناسایی بخش هایی که به تشخیص و بررسی بیشتری نیاز دارند، ضروری است.

بخش دوم این کتاب به آن دسته از الگوهای تحولی که برای شناخت تفاوت های تحولی از اهمیت بیشتری برخوردار است می پردازد. پراکندگی های موجود در تحول وضعیت بدن، جنبش، بینایی، شنوایی، ارتباط و زبان و گفتار به تفصیل شرح داده شده است و در مواردی که نیاز است کودک جهت معاینه به یک متخصص ارجاع داده شود رهنمودهایی ارائه شده است. جهت شناسایی اختلالات

شنوایی و بینایی معاینات (بازبینی) متناسب با سن در نظر گرفته شده است و اهمیت توجه به نگرانی‌های والدین مورد تایید قرار گرفته است.

شناسایی زودهنگام اختلالات تا آن‌جا که امکان‌پذیر است، بسیار مهم می‌باشد زیرا می‌توان مداخله‌های موثری را برای پیشگیری یا کاهش آسیب به کار برد.

بخش سوم کتاب، فهرست راهنمایی را، در مورد برخی خدمات حمایتی برای والدین و مراقبان دارای کودکان خردسال با نیازهای ویژه فراهم کرده است. افزایش آگاهی والدین و مراقبان در مورد انواع حمایت‌های موجود و در دسترس برای کودکان آن‌ها در کاهش اثرات ناتوانی نقش مهمی دارد. هم‌چنین در مواردی که شناسی برای بهبودی وجود ندارد یا این شانس بسیار کم است به سازگاری با اختلالات کمک می‌کند.

گرچه همان‌طور که ایلینگ‌ورث^۱ (۱۹۹۲) عنوان کرده، اغلب تمایز گذاشتن بین تحول عادی و تحول نابهنجار مشکل است، شناسایی زودهنگام اختلالات برای کودکان و خانواده‌های آنان بسیار مهم و حیاتی است. شکی وجود ندارد که هرچه سن کودکان دارای ناتوانی‌های جسمانی، هوشی، عاطفی یا اجتماعی کمتر باشد، احتمال بیشتر وجود دارد که مداخله‌های مناسب‌تری را برنامه‌ریزی نمود تا از این طریق آن‌ها را قادر ساخت تا پتانسیل‌های فردی خود را توسعه دهند. کودکان دارای نیازهای ویژه، باید تشویق شوند تا آن‌جا که ممکن است مستقل گردند، به نحوی که مشارکت آن‌ها در فعالیت‌های زندگی روزمره امکان‌پذیر گردد.

کنوانسیون حقوق کودکان سازمان ملل^۲ بیان می‌کند که کودکان یک گروه آسیب‌پذیر در جامعه هستند و پیشنهاد کرده است که تمامی کودکان باید از بالاترین استانداردهای قابل دسترس مراقبتی برخوردار باشند در حالی که اذعان می‌کند کودکان دارای نیازهای ویژه به مراقبت‌های خاص نیاز دارند. بنابراین ضروری است که همه افرادی که با کودکان خردسال کار می‌کنند از دوره‌ها، الگوهای

^۱. Illingworth

^۲. United Nations Convention on the Rights of the child

بیشتر تحولی و مداخله‌های مناسب برای شناسایی و حمایت از کودکان دارای نیازهای ویژه آگاهی داشته باشند. ویرایش کنونی کتاب از تولد پنج سالگی بر آن بوده است تا این گونه اطلاعات را عرضه نماید. بنابراین کماکان به عنوان یک کمک مناسب برای ارتقاء بهداشت (سلامت) کودکان باقی خواهد ماند.

www.ketab.ir